

ÖTVEN ÉVE ALAKULT MEG AZ AFRIKAI EGYSÉGSZERVEZET

BÚR GÁBOR

2013. május 26-27-én az Afrikai Unió (AU) állam- és kormányfői az etiópiai Addisz-Abeában huszonegyedik soros közgyűlésüket tartották. A csúcstalálkozó előkészítése igen pozitív hangulatban zajlott, hiszen az afrikai kontinensről végre egyértelműen jó hírek érkeznek, Ázsia után itt fejlődik leggyorsabban a gazdaság, s a nemzetközi tőkebefektetések egyik kedvelt célpontjává vált Afrika. Némi árnyékot vet ugyan a kilátásokra, hogy Észak-Afrikában nem nyugodtak meg a kedélyek, az arab tavasz inkább egy átmenet kezdetének bizonyult, semmint a régóta halmozódó problémák rövidtávú megoldásának. Éppen a növekvő instabilitás miatt kellett az AU 2013 nyarára tervezett rendezvényeit Líbiából Etiópiába áthelyezni, nehogy a résztvevők biztonsága csorbát szenvedjen. Ám a preventív céllal hozott döntés a helyszíni megváltoztatásáról sem tudja elrontani az ünnepi hangulatot. A fő témája a csúcstalálkozónak idén a pánafricanizmus és az afrikai reneszánsz lesz. A jelennek örülni, a jövőben jó okkal reménykedni – mindez jó alapot teremt az idei évforduló ünnepeinek is. Hiszen a kontinens vezetői nem huszonegy alkalommal találkoztak már, ez csupán a 2002 és 2013 között megtartott rendezvények száma, az AU elődszervezete az Afrikai Egységszervezet (AESZ) már 38 hasonló rendezvényt tartott. A legelsőre éppen 50 éve, 1963. május 22-25. között került sor. Az akkori első csúcstalálkozó zárónapján, május 25-én az etióp fővárosban megalakult Afrikai Egységszervezet, az első olyan testület, amely az egész kontinens képviselőit igénnyel lépett fel. Ennek ideológiai alapját éppen a pánafricanizmus szolgáltatta, amely napjainkban újabb reneszánszát éli.

A pánafricanizmus mindmáig legjelentősebb képviselője a fekete földrész elsőnek függetlenséget kiharcoló országának vezetője, Kwame Nkrumah volt. A ghánai politikus meggyőződése volt, hogy az egykori gyarmatok egymagukban nem lesznek képesek gazdaságilag függetlenné válni a volt anyaországoztól, s a neokolonializmus ellenszerét is a pánafricanizmusban látta. Az afrikai országok önkéntes, mindenki számára előnyös föderációjában vizionálta a jövőt. Az egyesüléshez Ghánát erős országgá akarta tenni, saját hazájában nem tűrte sem a regionalizmust, sem a tribalizmust. Nkrumah jelszavát: „Afrikának egyesülnie kell!” sok újonnan függetlenné vált ország vezetője próbálta meg pánaafrikai alapokon megvalósítani, mindezek előtt Kenyatta, Nyerere és Lumumba. Afrika megosztottsága, „balkanizációja”

azonban már az 1960-as évek elejére befejezett tény volt. Az akkor már önálló országok újszülött vezetői csak abban értettek egyet, hogy „valamilyen egységre” szüksége van Afrikának, az egység tartalmáról és formájáról megoszlottak a vélemények. A Ghána, illetve Nkrumah által vezetett ún. „Casablanca-csoport” a politikai unió elsődlegességére, a másik, az ún. „Monrovia-csoport” a gazdasági együttműködést erősítő összefogásokra helyezte a hangsúlyt. 1963-ra, az Afrikai Egységszervezet megalapításának évére a Monrovia-csoport álláspontja győzedelmeskedett.

Az AESZ (Az akkori angol és francia hivatalos nyelveken: Organization of African Unity, Organisation de l'Unité Africaine, a későbbiekben az arab és a portugál is hivatalossá váltak) nem kontinentális föderációként, hanem az Amerikai Államok Szervezetének mintájára, szuverén államok szervezeteként jött létre. Tagja lett Afrika akkor mind a 31 független állama, majd folyamatosan a gyarmati függésből szabaduló többi ország is csatlakozott. Csupán Dél-Afrika előtt volt zárva a szervezet az apartheid rendszer 1994-es végleges felszámolásáig. Marokkó 1985-ben Nyugat-Szahara függetlenségi mozgalmának diplomáciai elismerése miatt – az elleni tiltakozásul – lépett ki az AESZ-ből, amelynek tagsága 2002-ig 53 országra nőtt.

„A csúcstalálkozó előkészítése igen pozitív hangulatban zajlott, hiszen az afrikai kontinensről végre egyértelműen jó hírek érkeznek, Ázsia után itt fejlődik leggyorsabban a gazdaság, s a nemzetközi tőkebefektetések egyik kedvelt célpontjává vált Afrika.”

Az Afrikai Egységszervezet nem az egyes államok fölött álló szervezetként jött létre, alapítói kényesen ügyeltek arra, hogy az egyes afrikai országok belügyeibe történő beavatkozás lehetőségét elkerüljék. Legfőbb szerve az évenként ülésező Állam- és Kormányfők Gyűlése, a csúcstalálkozó lett. A sürgős ügyekért az évente legalább kétszer összeülő, külügyminiszterekből, vagy a megfelelő ágazati miniszterekből álló Miniszterek Tanácsa felelt. Egyetlen állandó szerve volt, a Főtitkárság, élén választott főtitkárral. Az AESZ az államok közötti konzultatív szervezet szerepét töltötte be, határozatainak végrehajtása az egyes tagállamokra nézve nem volt kötelező jellegű, azok betartatását nem kényszeríthette ki erővel, de ilyen erővel eleve nem is rendelkezett. Az Afrikai Egységszervezet Chartája harmadik paragrafusának első pontja az összes afrikai állam egyenlő szuverenitásának elvét, a második az egyes országok belügyeibe való beavatkozás tilalmát, a harmadik pont pedig az országok fennálló területi integritásának és szuverenitásának tiszteletben tartását mondta ki. A következő pont a konfliktusok békés megoldását írta elő, tárgyalások, közvetítés és döntőbíráskodás útján.

Az afrikai állam- és kormányfők 1964 júliusában, Kairóban tartott csúcstalálkozásán az Afrikai Egységszervezet 16. számú határozatában az aláírók elkötelezték magukat a függetlenség kivívásának pillanatában fennálló határok megváltoztathatatlansága mellett. Ez annak felismerése volt, hogy a mindenekelőtt etnikailag

igazságtalan határok megváltoztatása olyan láncreakciót váltana ki, ami vérbe boríthatná az egész kontinenst és elterelné a figyelmet és az energiákat az Afrika előtt álló egyéb súlyos problémákról. E határozat 1993-ig, Eritrea függetlenné válásáig, de legkésőbb a dél-szudáni függetlenség elismeréséig változatlan formában maradt érvényben, s a két független ország létrejötte sem váltotta ki a félt reakciót, a határok módosítására irányuló törekvések marginálisak maradtak, annak ellenére, hogy a területi konfliktusokat egyáltalán nem mindig sikerült feloldani. Az egyes afrikai országok közötti határviszályok az AESZ megalakulása utáni évtizedekben sem az ENSZ, sem az egyes nagyhatalmak beavatkozását nem igényelték, sőt, mivel az Afrikai Egységszervezet volt a világ egyetlen regionális szervezete, amely az ENSZ részéről felhatalmazással bírt a térség békéjének és biztonságának megőrzésére, a szervezeten belüli válságkezelés miatt a kérdések sem a Biztonsági Tanács, sem az ENSZ Közgyűlés napirendjére nem kerültek.

Határvitái Afrikában több, egymással szomszédos országnak is voltak. Afrika szarvát leszámítva ezek a konfliktusok alacsony intenzitásúak voltak. Ennek az a magyarázata, hogy a kontinensen egyetlen irredenta állam létezik csak, Szomália. Leszámítva a Walvis Bay hovatartozása ügyében kirobbant vitát a Dél-afrikai Köztársaság és Namíbia között, az összes többi határkonfliktusban az etnikai jelleg dominált. Földünk más régióitól eltérően a határkonfliktusok Afrikában nem vezettek sem a gyenge állami struktúrák, sem az érintett országokon belüli politikai kohézió megerősödéséhez.

A hidegháborús francia Afrika-politika jegyében a Párizs által létrehozott Afrikai-Malgas Közösség a hatvanas évek közepétől az Afrikai Egységszervezet alternatívájává próbált válni, s az 1974-ben bekövetkezett felbomlásáig igyekezett kétségbe vonni, hogy az Afrikai Egységszervezet a kontinens egyetlen átfogó politikai képviselői szervezete. A közösség gyakran hívta fel magára a figyelmet kezdeményezéseivel. Az Afrikai Egységszervezet 1965-ös accrai csúcskonferenciáját számos tagországa bojkottálta, s több esetben is megakadályozta „egyres imperialis-

▲ Az AU új központja - kivitelezője Kína. Forrás www.spyghana.biz

ta országok” elítélését az AESZ fórumain. Azonban a hidegháború végével a francia szerepvállalásban („precaree”) és a frankofónia visszaszorulásával az afrikai frankofón államok politikájában is fordulat állt be. Ezzel párhuzamosan a nagyhatalmi szembenállás megszűnésének és a Dél-afrikai Köztársaságban lezajlott alapvető változásoknak köszönhetően az erőviszonyok átrendeződtek. Az a tény, hogy az Afrikai Egységsszervezet semmilyen gyakorlati szerepet nem volt képes betölteni az apartheid rendszer felszámolásában, felhívta a figyelmet arra, hogy az AESZ alapvető megújításra szorul. A szervezet közel negyvenéves fennállása (1963–2002) az országok integrációja és az egymás belügyeibe be nem avatkozás alkotta dichotómiában telt. Az 1970-es évek végétől a kontinens mind egyértelműbben kibontakozó általános hanyatlása az utóbbi irányvonalat erősítette, így válhatott az Afrikai Egységsszervezet egy maliciózus megjegyzés szerint a „diktátorok klubjává”. A 2002-ben a dél-afrikai Durban-ben az AESZ utódszervezetekén létrehozott Afrikai Unió éppen e téren, az egyes tagállamok belügyeibe való be nem avatkozás politikájának feladásával hozott fordulatot Afrika életében. Az időközben 54-re emelkedett tagországok számára a korábbiaknál sokkal szigorúbb normákat szabtak meg a demokratikus kormányzást illetően. Az idej AU csúcstalálkozón is három ország ült „szégyenpadon”, az ő tagságuk a demokratikus minimum be nem tartása miatt a szervezet által felfüggesztésre került. Hosszú évtizedek óta végre a jó kormányzás és a társadalmi-gazdasági haladás eszméje is megvalósulni látszik Afrika mind több országában. Ez az, ami az Afrikai Egységsszervezet alapításának idej, ötvenedik évfordulóját igazán képes volt bearanyozni. ☀

A szerzőről

habilitált egyetemi docens,

Afrika-szakértő

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar

About the Author

Habilitated associate professor,

Africa expert

Eötvös Loránd University

Faculty of Humanities

@

burgabor@gmail.com

English Abstract

Organization of African Unity: est. fifty years ago

Fifty years ago, on May 25, 1963 the Organization of African Unity (OAU), the predecessor organization of the African Union was established. At the time of its foundation only 31 independent states existed on the whole of the African continent, the process of decolonization was far from its completion. At the same time that era was characterized with immense optimism across Africa. All newly independent states joined the organization which despite the noble intentions became one of the instruments of the “balkanization” of the continent. In its nearly forty years of existence there was enough lip service devoted to fine words about the needs of integration, while in the meantime this was the period of non-interference policy into each other’s internal matters. Not incidentally the Organization of African Unity was called at this time as a “club of dictators”. In 2002 the outdated organisation was giving way to the newly established African Union, which put the main emphasis on the creation of democratic societies and the rebirth of Africa. Nowadays, good governance and economic and social progress finally mean a reality in an ever-larger number of African countries. This is by far the most important issue in this year’s anniversary celebrations.